

HOOFDSTUK 10

WANT VAN U IS HET KONINKRIJK EN DE KRACHT EN DE HEERLIJKHEID, IN EEUWIGHEID. AMEN

GOD PRIJZEN IN EEN GEBED

We zijn aan het slot gekomen van het Onzevader. Het gebed eindigt met een lofprijzing aan God: 'Want van u is het koninkrijk, en de kracht, en de heerlijkheid, tot in eeuwigheid. Amen.' In het volgende hoofdstuk van dit boek bespreken we waarom in sommige bijbelvertalingen dit vers wel staat, en in andere niet. Maar eerst gaan we kijken wat de slotregel precies betekent. En we stellen ons ook de vraag: waarom bidden we eigenlijk? Wat doen we als we bidden?

Je kunt zeggen dat bidden communicatie met God is – maar in hoeverre verwachten we ook een antwoord? Hoort God je echt? In de Bijbel is er al een heel scala aan antwoorden te vinden. Van 'als je iets vraagt, zul je het krijgen' (Matteüs 7:7) tot 'ik roep naar u, Heer, elke ochtend bid ik tot u. Heer, waarom hoort u mij niet, waarom verbergt u zich voor mij?' (Psalm 88:14-15). Je kunt ook zeggen: bidden is iets bij God brengen, Gods aandacht op iets vestigen – zonder dat je altijd verwacht dat hij het oplost. Je kunt je klacht neerleggen bij God, zoals gebeurt in Psalm 64:2: 'God, luister naar mij, hoor hoe ik klaag!'

Je kunt ook zeggen dat bidden een manier is om je te bepalen bij God, je aandacht op hem te richten. Bidden is dan een moment op de dag waarop je je realiseert dat dingen niet vanzelfsprekend zijn, en dat je afhankelijk bent van God. En veel mensen ervaren het ook zo: bidden heeft effect voor degene die bidt, of de groep die bidt. Het geeft ze een bepaald gevoel, ze weten zich afhankelijk van de eeuwige, oneindige God.

Nog een andere benadering is om bidden te zien als een manier om God te prijzen om wie hij is, en te benoemen dat je bij hem wilt horen. Een mooi voorbeeld vinden we in Psalm 52:10-11: 'Maar ik ben dicht bij God, in zijn huis ben ik gelukkig. Want ik vertrouw op de liefde van God, eeuwig en altijd. God, ik zal u altijd danken, want u hebt veel voor mij gedaan.'

Mensen spreken op allerlei momenten gebeden uit. Voor en na het eten, voor het slapengaan, in de kerk, in moeilijke of spannende situaties (bijvoorbeeld als ze ernstig ziek zijn, in de gevangenis, voor een examen), als er ergens een ramp is of oorlog. Per situatie verschilt het soort gebed dat je gebruikt. Je kunt een smeekgebed doen, waarin je iets van God vraagt in een moeilijke situatie; je kunt een dankgebed uitspreken, om God te danken voor iets moois dat je meegemaakt hebt of voor iets wat je gekregen hebt. Het gebed bij de maaltijd is eigenlijk ook zo'n dankgebed. Je kunt een lofprijzing doen, waarin je God prijst om wie hij is. Nog een weer een andere vorm is de voorbede, waarin je iets voor God brengt over een situatie of een persoon. In een zegengebed vraag je God om een zegen. Veel gebeden zijn een combinatie hiervan.

Het Onzevader als gebed

De laatste regel van het Onzevader begint met het woord 'want'. Wat er volgt ('van u is het koninkrijk...' is duidelijk een lofprijzing. Dat woordje 'want' laat zien dat de lofprijzing waarmee het gebed eindigt, de reden is waarom je God kunt vragen wat je gevraagd hebt. Je zegt als het ware: 'Wilt u ons elke dag eten geven, wilt u ons vergeven, wilt u ons redden van het kwaad? Wij vragen dit aan u omdat u zo machtig bent. Er is niemand anders aan wie wij het kunnen vragen!'

Het Onzevader begint met de aanroeping van God. In die aanroeping zit ook een lofprijzing verborgen. We richten ons tot God – en zeggen: 'U bent onze Vader, u woont in de hemel.' Met andere woorden: u bent degene van wie wij afhankelijk zijn, van wie wij het moeten hebben.

Na die aanroeping volgt een aantal smeekbeden. Beden over het heiligen van Gods naam, over het koninkrijk, over het doen van Gods wil. En we vragen God of hij ons eten wil geven, elke dag, en of hij onze schulden wil vergeven. En impliciet (en bij de schulden zelfs expliciet) bepalen die beden ons ook bij onszelf: we realiseren ons dat het niet gewoon is dat we te eten hebben, we realiseren ons dat het moeilijk is om schulden te vergeven.

Dan eindigt het gebed met een lofprijzing. Tegenwoordig is het niet in elke kerkelijke traditie gebruikelijk om God zo expliciet te prijzen in gebeden. Maar zoals we zullen zien, was dat in de tijd van de Bijbel standaard. Je prees God aan het begin van een gebed of aan het eind, of allebei. Dat hoorde er altijd bij. Het mooie van het eindigen met een lofprijzing is dat je je ook aan het slot van het gebed weer realiseert dat bidden niet alleen vragen is. Bidden betekent ook dat je weet dat je in je leven gedragen wordt door en

afhankelijk bent van God. De lofprijzing aan het slot benadrukt dat we ons goed realiseren dat het uiteindelijk niet om ons gaat, maar om God en – in het geval van het Onzevader – zijn koninkrijk. Het gaat om de eer van God. Alles wat we voor onszelf mogen bidden staat in dat teken.

De slot-lofprijzing van het Onzevader

In de slot-lofprijzing van het Onzevader vinden we vier elementen. Bijbelvertalingen vertalen ze soms best verschillend. In het schema hieronder worden drie vertalingen vergeleken.

<i>Bijbel in Gewone Taal</i>	<i>Nieuwe Bijbelvertaling</i>	<i>NBG51/Statenvertaling</i>
u bent koning	aan u behoort het koningschap	Uwer is het Koninkrijk
u regeert	de macht	en de kracht
met grote macht	en de majesteit	en de heerlijkheid
voor altijd	tot in eeuwigheid	in der eeuwigheid

We zullen op twee manieren kijken naar deze zin. Eerst kijken we naar de betekenis van de woorden. Vervolgens zullen we kijken of er teksten in de Bijbel staan die lijken op deze slotzin van het Onzevader.

In de oecumenische versie van het Onzevader bidden we ‘van u is het koninkrijk’, maar de NBV vertaalt met ‘koningschap’ en de BGT doet iets vergelijkbaars: ‘u bent koning’. Het Griekse woord voor ‘koninkrijk’ is *basileia*, maar dat woord kan ook ‘koningschap’ of ‘heerschappij’ betekenen. Het Onzevader bevat ook de regel ‘uw koninkrijk kome’. Daar wordt hetzelfde Griekse woord gebruikt, maar omdat er sprake is van iets dat komt, is daar duidelijk dat het om het koninkrijk gaat. In deze slotregel weet je het niet zeker. Je kunt redeneren dat het gaat om datzelfde koninkrijk; je benadrukt dan dat dat koninkrijk echt van God is. Je kunt ook redeneren dat er drie eigenschappen van God worden benoemd, waarvan Gods heerschappij (over hemel en aarde) de eerste is. Dat laatste doen de BGT en NBV.

Na het koningschap volgen twee woorden die vaak gebruikt worden in de Bijbel. Het zijn in het Grieks *dunamis* (‘kracht’, ‘macht’, ‘sterkte’) en *doxa* (‘glans’, ‘grootheid’, ‘eer’, ‘roem’). Als ze in een duidelijke context gebruikt worden, dan kun je wat gemakkelijker bepalen welk Nederlands woord het beste past. In een opsomming zoals deze zijn het woorden die beschikbaar zijn om aan te geven hoe belangrijk je God vindt. Zoals je in het Nederlands

kunt zeggen: 'U bent groot, machtig, heilig, u loof ik en prijs ik, u bent mijn bevrijder en koning.' Als je elk onderdeelje op zich gaat bekijken, heeft het wel betekenis, maar het gaat eigenlijk om de betekenis van de complete zin. En wat is die betekenis? Vooral dat je God wilt prijzen om wie hij is!

De slotzin van het Onzevader zou je kunnen omschrijven als: 'Wij prijzen God, hij is onze machtige koning die alle eer verdient.' Daaraan voeg je dan nog toe: 'tot in eeuwigheid', of 'voor altijd', om aan te geven dat dat niet iets tijdelijks is, maar alle tijd en geschiedenis overstijgt.

Het was in bijbelse tijden heel gebruikelijk om een gebed op zo'n manier te beginnen of af te sluiten. Een prachtig voorbeeld, dat erg op het Onzevader lijkt, vinden we in 1 Kronieken 29:10-12. David heeft van God vernomen dat hij niet de tempel mag bouwen. Maar hij mag wel de bouw voorbereiden. Daarvoor dankt hij God, in aanwezigheid van alle Israëlieten, en zegt:

¹⁰Heer, God van onze voorvader Jakob die de naam Israël gekregen heeft. Wij zijn u voor altijd dankbaar! ¹¹U bent geweldig en machtig. U hebt alle macht, alle eer en alle kracht. Heer, u bent koning van de hele aarde, en u heerst over de hemel. Alles is van u!

¹²U kunt mensen rijk en beroemd maken. U heerst over alles, want u hebt alle macht. U beslist wie sterk en machtig worden.

Je ziet in deze tekst alle elementen van het slot van het Onzevader terug: koningschap, macht, eer. Als je deze tekst leest in de vertaling van 1951 of in de Statenvertaling, kom je ook de termen uit de bekende Onzevader-versie tegen: koninkrijk, kracht, heerlijkheid. Waarom prijst David God? Als je het gebed verder leest, zie je dat. In vers 13-17 bedankt David God voor het feit dat ze een tempel mogen maken. De regels getuigen ook van een besef van afhankelijkheid van God. Van de heel algemene lofprijzing van vers 10-12 wordt het dus concreet in vers 13-17. In vers 18-19 volgt dan een vraag aan God: wilt u zorgen dat én het volk én mijn zoon Salomo zich zullen blijven houden aan uw wetten en regels? Ten slotte vraagt David het hele volk om God te danken (vers 20). Door God te prijzen aan het slot of het begin van een gebed onderstreept je dat je God eert, dat je naar hem wilt luisteren, en dat je écht gelooft dat God kan doen wat je hem vraagt.

'Tot in eeuwigheid' of 'in eeuwigheid'?

Er wordt wel eens gediscussieerd over de vraag of het 'tot in eeuwigheid' of 'in eeuwigheid' moet zijn. De vraag is dan: geeft 'tot' een grens aan? Oftewel: duren Gods koninkrijk, kracht en heerlijkheid tot een bepaald moment, bijvoorbeeld het moment dat Gods nieuwe wereld definitief aanbreekt? In het Grieks staat hier *eis tous aiônas* – een uitdrukking die 'voor altijd' betekent, of '(tot) in eeuwigheid'. Je vindt deze woorden bijvoorbeeld ook in Lucas 1:33: 'Tot in eeuwigheid zal hij koning zijn over het volk van Jakob', en Hebrëeën 13:8: 'Jezus Christus blijft dezelfde, gisteren, vandaag en tot in eeuwigheid' (*eis tous aiônas*). Het is heel duidelijk dat er geen eindpunt mee aangeduid wordt, juist het tegendeel. De verwarring rond het Onzevader komt doordat het Nederlandse woordje 'tot' soms juist wél gebruikt wordt om een eindpunt aan te geven: 'de wegoopbreking duurt tot december', of 'de trein rijdt tot Amsterdam'. Maar 'tot' heeft veel meer betekenissen – het kan juist ook gebruikt worden om aan te geven dat wat volgt inclusief is, bijvoorbeeld: 'tot de laatste man' of 'tot driemaal toe', of onbepaald in de tijd: 'tot in lengte van dagen'. Bijbelvertalingen die 'tot in eeuwigheid' vertalen, bedoelen dus precies hetzelfde als vertalingen die 'in eeuwigheid' vertalen, namelijk: voor altijd!

Amen

Het laatste woord van het Onzevader is 'amen'. Het woord 'amen' is van oorsprong een Hebreeuws woord. In het Griekse Nieuwe Testament komt het vaak voor, maar het is daar dus een leenwoord, net als ons 'baby' of 'computer'. In het Hebreeuws is 'amen' oorspronkelijk een bijvoeglijk naamwoord dat iets als 'betrouwbaar' betekent. Maar het wordt ook in het Hebreeuwse Oude Testament als los woord gebruikt, en dan betekent het iets als 'zeker!' (inclusief het uitroepteken), of 'zo zal het gebeuren'. Het is een krachtig woord om te bevestigen wat er gezegd wordt. Soms zegt persoon A iets, en zegt B: Amen – Zeker! Een mooi voorbeeld vinden we in Deuteronomium 27:14-19:

¹⁴De priesters uit de stam Levi moeten elke straf luid en duidelijk uitspreken.

¹⁵De priesters moeten zeggen: ‘Het zal slecht aflopen met iemand die een godenbeeld maakt en dat beeld ergens in het geheim vereert. De Heer heeft een hekel aan zulke beelden, want ze zijn gemaakt door mensen.’ En het volk zegt dan: ‘Amen!’

¹⁶De priesters moeten zeggen: ‘Het zal slecht aflopen met iemand die geen respect heeft voor zijn vader en moeder.’ En het volk zegt dan: ‘Amen!’

¹⁷De priesters moeten zeggen: ‘Het zal slecht aflopen met iemand die de grenzen van een gebied verandert.’ En het volk zegt dan: ‘Amen!’

¹⁸De priesters moeten zeggen: ‘Het zal slecht aflopen met iemand die een blinde de verkeerde kant op stuurt.’ En het volk zegt dan: ‘Amen!’

¹⁹De priesters moeten zeggen: ‘Het zal slecht aflopen met iemand die geen respect heeft voor de rechten van vreemdelingen, van weduwen en van kinderen zonder vader.’ En het volk zegt dan: ‘Amen!’

Je ziet aan deze tekst dat ‘amen’ niet alleen in gebeden gebruikt werd. Het werd gebruikt om zegeningen, lofprijzingen, gebeden, vervloekingen en geboden letterlijk te beamen, te bekrachtigen. Er zijn ook mooie voorbeelden van ‘amen’ als slot van een gebed met lofprijzing. Zo lezen we in Psalm 41:11-14:

¹¹Heer, heb medelijden, help mij.
Laat mij weer opstaan van mijn bed,
dan kan ik mijn vijanden straffen!
¹²⁻¹³Red mij van mijn vijanden.
Neem mijn schuld weg en bescherm mij,
laat mij altijd bij u zijn.
Dan weet ik dat u van mij houdt.
¹⁴Dank aan de Heer, de God van Israël,
nu en altijd.
Amen, amen!

Je kunt het woord ‘amen’ moeilijk echt precies vertalen. ‘Zeker!’ is mooi, maar past niet altijd. ‘Laat het zo gebeuren’ kan ook maar is net niet krachtig genoeg. Eigenlijk is het wel mooi dat we ‘amen’ in het Nederlands (en in heel veel andere talen) onvertaald laten. Gewoon ‘amen’. We weten wel ongeveer wat het betekent, en het verbindt ons met de taal en tijd waarin de Bijbel geschreven is.

Bidden in de Bijbel

Veel regels over het bidden vinden we niet in de Bijbel, wel praktijkvoorbeelden. We lezen bijvoorbeeld dat Daniël drie keer per dag met zijn gezicht in de richting van Jeruzalem bad (Daniël 6:11). We weten ook uit de Dode Zeerollen dat in de tijd van het Nieuwe Testament de gewoonte van een ochtend- en avondgebed bestond in het Jodendom. We lezen in de evangeliën ook regelmatig dat Jezus zich terugtrekt om te bidden.

Uit Handelingen 2:42 leren we dat bidden ook deel uitmaakte van de vroegste liturgie van de christelijke kerk. We lezen daar: 'Alle gelovigen gingen met elkaar om als mensen van één familie. Ze kregen van de apostelen uitleg over Jezus. En ze kwamen steeds bij elkaar om te bidden en om met elkaar het brood te delen.' Regelmatig lezen we de oproep om te blijven bidden. Paulus zegt dat in 1 Tessalonicenzen 5:17. En in Efeziërs 6:18 lezen we: 'Pas goed op, en blijf steeds bidden. Blijf God om hulp vragen. En laat je daarbij leiden door de heilige Geest. Bid voor alle christenen, ook voor mij.'

Het is duidelijk dat bidden vanaf het eerste begin een centrale plaats had in het christelijk leven, zowel in bijeenkomsten als privé. Maar bidden mocht nooit een prestatie op zich worden. Matteüs vertelt in zijn evangelie dat Jezus het Onzevader aan zijn leerlingen gaf als een bescheiden en compact gebed. Vlak daarvoor vertelt hij dat je nooit mag opscheppen over bidden: 'Als je gaat bidden, ga dan je huis in en doe de deur dicht. Dan kun je in het geheim tot je Vader bidden. Je Vader ziet wat er in het geheim gebeurt. En hij zal je belonen' (Matteüs 6:6).

Gebeden hoeven ook niet ellenlang te duren: 'Als je bidt, moet je niet steeds maar door blijven praten. Dat doen de mensen die andere goden vereren. Ze denken: Hoe meer ik praat, hoe beter mijn god luistert! Dat moeten jullie dus niet doen. Want je Vader weet allang wat je nodig hebt. Dat weet hij al voordat je het gevraagd hebt' (Matteüs 6:7-8).

Wij leven in een andere tijd dan de bijbelschrijvers. Weinig mensen in die tijd vroegen zich af of er wel een god of goden bestonden. Weinig mensen vroegen zich af of bidden wel zin had. In onze tijd is dat anders. Veel mensen geloven niet zo in het nut van bidden, alleen al omdat het heel moeilijk is om je God precies voor te stellen. Wij vragen ons af: hoe kan het dat God naar ons allemaal tegelijk luistert? Bovendien merken we lang niet altijd dat God naar ons luistert. De Bijbel geeft geen antwoord op zulke vragen. Wel zullen ook mensen die moeite hebben met bidden of het gevoel hebben dat God niet luistert, toch enige herkenning vinden in de Bijbel.

In de brief aan de Romeinen zijn een paar prachtige zinnen van Paulus te vinden over het bidden. Sommige mensen kunnen heel goed bidden, maar sommigen kunnen de woorden niet vinden. Zeker niet als ze het moeilijk hebben: 'De heilige Geest steunt ons als we het moeilijk hebben. Wij weten niet welke bedoeling God heeft met ons lijden. En we weten daarom niet wat we moeten bidden. Maar de heilige Geest zelf bidt voor ons, beter dan een mens het ooit zou kunnen. Zo smeekt hij God om ons te helpen. God weet hoe wij van binnen zijn. Hij weet wat de Geest hem namens ons vraagt. Want het is zijn eigen Geest die voor ons bidt' (Romeinen 8:26-27). Het maakt niet uit, zegt Paulus, als je de woorden niet kunt vinden en maar wat stamelt. God weet wat je bedoelt!

Dat God gebeden niet altijd beantwoordt, is ook niet alleen een moderne ervaring. In Lucas 18 staat een gelijkenis van Jezus waarin hij daarop ingaat, en aangeeft dat bidden toch niet zinloos is:

¹Jezus gaf een voorbeeld aan zijn leerlingen. Daarmee wilde hij laten zien hoe belangrijk het is om te blijven bidden en nooit op te geven.

²Jezus zei: 'Er was eens een rechter in een stad. Hij had geen respect voor God en hij hield geen rekening met mensen. ³In dezelfde stad woonde ook een vrouw. Haar man was overleden. Omdat ze hulp nodig had, kwam ze steeds weer bij de rechter, en zei dan tegen hem: "Zorg dat ik krijg waar ik recht op heb."

⁴⁻⁵Eerst wilde de rechter haar niet helpen. Maar na een tijdje dacht hij: Ik moet die vrouw toch maar helpen. Niet omdat ik bang ben voor God, of omdat die vrouw mij iets kan schelen. Maar omdat ik last van haar heb. Ze blijft maar langskomen, straks valt ze me nog aan!'

⁶Toen zei de Heer: 'Kijk, zelfs zo'n oneerlijke rechter helpt mensen die volhouden. ⁷Dan zal God zeker de mensen helpen die hij zelf uitgekozen heeft. Mensen die dag en nacht om zijn hulp bidden, laat hij niet wachten.

Deze tekst zal misschien niet alle moderne lezers overtuigen. Maar het is wel een aanmoediging om te blijven bidden – of je het nou doet om daadwerkelijk met God te spreken, of om jezelf in een andere gemoedstoestand te brengen en jezelf meer te bepalen bij wat er echt toe doet. Laten we daarbij niet vergeten dat we met het Onzevader woorden hebben gekregen om te bidden, in welke situatie we ook zitten.

Reflectie

De Bijbel leert ons dat je op heel veel verschillende manieren tot God kunt bidden. Je mag God danken voor je leven en voor al het goede dat je ervaart. Je mag voorbede doen voor jezelf en anderen. Je mag uitspreken dat je God ervaart als iemand die dicht bij je is of juist dat je dat helemaal niet ervaart en God vragen: waar bent u?

Het Onzevader is een bijzonder gebed. De Bijbel reikt ons zelf de woorden aan, en het wordt al eeuwenlang en wereldwijd door alle christenen op dezelfde manier gebeden. Met het Onzevader hebben we een even compact als compleet gebed gekregen. Bijna alle facetten van het leven worden er kort in aangeraakt. Het uitspreken van de woorden, samen in een groep of juist in je eentje, doet iets met je. Iedereen zal de woorden als vanzelf aanvullen vanuit zijn of haar ervaring van het moment.

Maar het Onzevader is ook een gebed waarin uiteindelijk God en zijn nieuwe wereld centraal staan. Wij vragen om de dingen die wij nodig hebben in ons leven: brood, vergeving, bescherming. Tegelijk brengt het gebed focus aan: het gaat om God en zijn koninkrijk. Daar willen we ons voor inzetten. Wie het Onzevader bidt, zegt dus ook tegen God: het draait niet om mijzelf in het leven, maar om u. Ik wil uw weg volgen, wilt u me daarbij helpen?

Het is goed om het gebed dan af te sluiten met een lofprijzing aan God. Je maakt ermee duidelijk dat je gelooft dat er iets of iemand is die groter is dan jijzelf, die jou omvat en beschermt, wat er ook gebeurt. En wat is er mooier dan daarna 'amen' te zeggen?